

ZA STARŠICH
A DŽĚČI
FÜR ELTERN
UND KINDER

Lutki

3 2008

WOBSAH

ZA STARŠICH

Kreatiwita – tworičelska móc džěšća	3
Paslenki ze serbskimi motiwami	6
Dwurěčne kubtanje zwonka swójbj	8

ZA DŽĚĆI

Witko pasli	9
Dopjelń rječazk!	12
Štó ma najzajimawšu kreatiwnu ideju?	13
Njewšědne wobrazy	14
Moluj z porstami!	16

FÜR ELTERN

Kreatiwität – Schöpferkraft bei Kindern	17
Kindertagesstätten mit obersorbischem Sprachangebot	20
Grundschulen mit obersorbischem Sprachangebot	21
Mein kleines Wörterbuch – Mój słowničk	22
Informationen	23

IMPRESUM

LUTKI – 7. lětnik
7. Jahrgang
wuchadža 4 króć wob lěto
erscheint vierteljährlich

CYŁKOWNE ZHOTOWJENJE HERSTELLUNG

Domowina – Zwjazk Łužiskich
Serbow z. t., Rěčny centrum WITAJ
Domowina – Bund Lausitzer
Sorben e. V., WITAJ-Sprachzentrum

Spěchowane wot Zatožby za serbski
lud, kotraž dóstawa lětnje přiražki Zw-
jazka, Swobodneho stata Sakskeje a
Kraja Braniborskeje. / Gefördert durch
die Stiftung für das sorbische Volk, die
jährlich Zuwendungen des Bundes,
des Freistaates Sachsen
und des Landes Brandenburg erhält.

HŁOWNA ZAMOŁWITA
VERANTWÖRLICHE REDAKTEURIN
Silwija Wjeńcyna, tel. 0 35 91 / 55 04 18

WUHOTOWANJE
GESTALTUNG
Simona Čěslina

FOTA
BILDER
RCW, str. 3, 4, 15, 17

ILUSTRACIJE
ILLUSTRATIONEN
Martina Gollnick
Helena Palmanowa str. 6 a 7

ČIŠĆ A WJAZANJE
DRUCK UND BINDUNG
print24.de

KREATIWITA – tworičelska móc džěśća

Za wšitkich staršich je samozrozumliwe, zo swojemu džěśću při nawuknjenju běhanja poboku steja. Je-li džěćo padnyło, podadźa jemu ruku, pozbudźuja abo tróštują je. Z přěnich kročatkow nastawa puć. A móže-li džěćo skónčnje běhać, wuspytuje so w skakanju atd. Zawěsće so hišće na to dopominaće, kak horde bě Waše džěćo – a wězo tež Wy –, jako bě tutón wuwicowy postup zdokonjany. Džakowano džěśću přinarodženej wćipnoće a žadosći, wšitko napodobnjeć chcyć, wuknje wone stajnje kompleksnišo. Při tym je podpěra staršich a kubłarkow wažna, zo bychu so rěč, motorika, socialne kompetency a emocije hač k šulskemu zachodej idealnje a starobje wotpowěduju wuwowali. Impulsy za

wšitke začuća – wizuelne (= widženje), akustiske (= słyšenje), kinestetiske (= čuće, pohibowane zmysty), olfaktoriske (= čuchanje), gustatoriske (= słód) – pomhaja, powšitkowne wuwice a zdobom wuwice wosebitych zamóžnosćow kaž na př. tež rěče optiměrować.

Tak mjenowana neuroplastiskosć mozow skića wažne wuměnjenja za integraciju wšitkich powabkow wobswěta. Kaž hišće njewuslědžena a njewobdžěłana krajina čakaja mozy ze swojej pućowej syću na tute powabki a wliwy, zo bychu wšelake wobłuki mjez sobu zwjazali a džěśću tak stajnje nowe móžnosće dopóznacow wotewrěli. Čim husćišo so tute nowe puće wužiwaja, čim wěsćišo, z čim wjace wjeselom móže džěćo po nich kročić a čim

wjetši budže lóšt k eksperimentowanju. Kreatiwne poskitki, přiměřene wuwicowym schodženkam džěsća, spěchuja wutworjenje klučowych kompetencow k zmištrowanju žiwjenskich wužadanjow. Hdyž wuwabimy w džěšču kreatiwne mocy, wjedže to k jeho spokojnosći ze sobu samym a tak k polěpšenju jeho žiwjenskeho začuća. Wobkedžbujemy pola džěći, z kotrymiž so nchtó njezaběra, zo wochudnja na polu začułow, motoriki, motiwacije a w swojej wukonliwosći. Wothladajo wot toho, zo so někotre wuwicowe kroki jenož we wěstych časowych wotrězkach wuspěšnje absolwować hodža, pobrachuje tajkemu džěšču sebjewědomje a optimizm, zo móht so svojim žiwjenskim nadawkam stajić. Barbara Zollinger wopisuje w swojej knize „Kindersprachen“ z wuwicopsychologiskeho wida, kak móžemy džěćom pomhać, zo bychu optimalnje do přichoda kročili a so hrajkajo k małym wosobinam wuwiali.

Warić a picować

Tuta hra implikuje rozestajenje džěsća z faktom, zo rosće a bywa sylniše, a z přećom, jónu dorosćeny być. Hrajki zmóžnjeja slědženje za strategijemi k rozrisanju problemow, planowanje kompleksnych wotběhow jednanjow, wuknjenje a wučenje. Na přikład spěchuje zaběra džěći z pjelnjenjom a wuprózdnjenjom sudobjow symbolisce zrozumenje za swójske ekskrementy a kontrolu nad nimi. Z tym dóstawa čěło swójsku dimensiju (prědku – zady, horjeka – deleka, do toho – po tym).

Třihać, lěpić, wjazac

Nožicy jako wosebje zajimawy objekt, wšako so džěći před jich „strašnosću“ stajnje warnuja, zawostajeja při wužiwanju doskónčny wuslědk. „Přetřihane je přetřihane, džělene je džělene – chiba zo zlěpiš abo zwjazaš džěle zaso hromadže.“ (B. Zollinger 1998) Třihanje, lěpjenje a wjazanje su wusko zwjazane z „procesami wotdžělenja a individualizacije.“ Spočatnje preferuja džěći šnóry, telefony z kablemi atd., zo bychu swoju zwjazanosć na přikład k maćeri začuwali. Na tute wašnje nazhonja móžnosće, so džělič, so zwjazac a so znowa džělič a zdobudu tak wěstotu, zo móža, hdyžkuli chcedža, rozsudy samostatnje tworić.

Domy a budki twarić

Wotpowědnik k mjenowanym pospytam džělenja, kotrež džěći runočasnje ze strachom kaž tež z lóštom začuwaja, je tworjenje swójskeho ruma (prózdniņicy, domčka abo budki) w zmysle škitaneho městna. Durje skića jim škit a intimnosć, su wobmjezowanje mjez ja a ty, mjez wonka a nutřka.

Lisa Schmiedel z *Kamjeneje pola Rakec*, z 5 lětami

Rysowanie a molowanie

Barbara Zollinger wopisuje, zo su pisaki „wysoko wobsadżene“ przedmjety, kiż hižo jenož tohodla zajim džěci zbudža, dokelž maja něšto z komunikaciju a „někak něšto z mocu“ činić. Džěci čuja so wulke a wažne, hdyž knefl kulija stłóča abo kapičku fazeraka wočinja abo začinja. Wosebity wjeršk pak dožiwja džěci, hdyž wuhladaja wuslědk funkcionalneho wužiwanja swójeho pisaka – na přikład wobraz –, kiž z wěstej hordosću wobdźiwaja a prezentuja. Rysowanki wosobow pomhaja džěcom wobraz swójskeho čěta spóznać. Wobchad z porstowymi barbami, pancanje a móranje podpěruja začuća cyłostnje dožiwjeć.

Z awtom jěć

Nimo asociacije mobilnosće, njewotwisnosće, mocy a wěstoty móže awto tež swójski rum symbolizować, podobnje kaž pola twarjenja domu resp. budki. Z awtom jěć, zwuki přez brunčenje abo pohiby přez čumpanje napodobnjeć dopomina džěčo na čas w mačernym žiwo-

će. To je po wšěm zdaću tež přičina za to, zo móže so džěčo w awće tak derje wotpinać.

Rituale a rěč

Wažne při kreatiwnych poskitkach su tež rituale, kiž pomhaja džěsću zrozumić, zo wotměwaja so jednanja na jednym abo wjacorych městnach z jednej abo wjacorymi wosobami (ze staršimaj, kubłarkami, ...), kiž swoje jednanja w swójej wotpowědnej rěči komentuja. Tak, kaž džěčo při wšěch zaběrach nawuknje, sej hrajkki spřihotować a po wužiwanju zaso zrumbać, tak samozrozumliwy bywa jemu tež serbskorěčny přewod dorosćeneho. W podobnych situacijach stajnje zaso wospjetowane rěčne wobroty so w pomjatku džěsća poněčim zasčěpja. Na tajke wašnje bywa dwurěčnosť džěsća normalny staw, bjeztoho zo so přez to wuwice w swójej mačersčinje haći.

*dipl.-med. Cornelia Stefan,
fachowa lěkarka za džěcacu a młodžinsku
psychiatriju/psychoterapiju*

Literarne pokiwy:

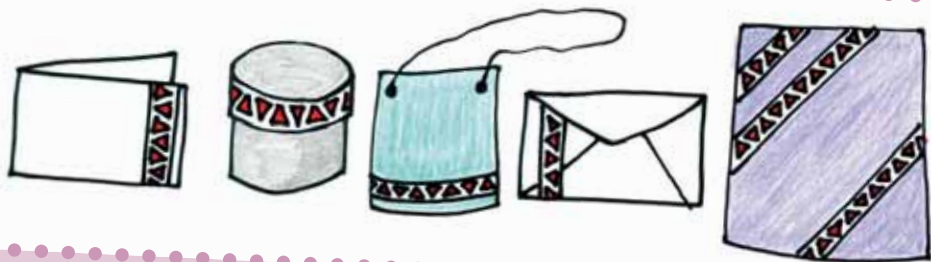
- CHR. KIESE-HIMMEL, Die Bedeutung der taktil-künstlerischen Sinnesmodalität für die Sprachentwicklung. In: Forum Logopädie 2007, S. 26–29.
- CHR. LATTERMANN; C. R. SHENKER, Bilingualität und kindliche Redeflussstörungen – Müssen wir wirklich auf eine Sprache verzichten? In: Forum Logopädie 2005, S. 6–11.
- W. VON SUCHODOLETZ, Prävention von Entwicklungsstörungen. Göttingen u. a. 2007.
- B. ZOLLINGER, Kinder im Vorschulalter. Bern u. a. 1998.
- B. ZOLLINGER, Kindersprachen. Kinderspiele. Bern u. a. 2004.

Pašlenki ze serb

Nad samopašlenym darom džěsća za staršich, wowku a džěda abo tež přečelow nima jenož džěćo swoje wjeselo, ale tež my jako starši smy hordži. Za swoju pašlenku trjeba džěćo wosobinsku ideju, dyrbi so napinać a swoju rjemjeslnisku wušiknosć a wutrajnosć dopokazać. Hdyž wobdarjeny tutón kreatiwny wukon wotpowědnje honoruje a so sprawnje wjeseli, začuwa to džěćo a nabywa z tym motiwaciju. Pašlenskich nastorkow dawa wjele. Nic jenož w pěstowarni a w šuli dóstawaja

džěći nowe ideje, ně, tež knihi, časopisy, telewizijne wusyłanja, wobchody za pašlenske materialije abo namjety staršich móža być žórta za kreatiwnne rjemjeslniske džěćo. Při tym njetrjeba so přeco wo wulke wudžětki jednać, kiž sej wjele časa a materialijow žadaja, ale myslu skerje na prawu ideju, z k dispoziciji stejacych materialijow něšto skutkowne stworić. Při tym hodža so wězo tež serbske motiwy derje zasadžeć, kiž namakamy na př.:
– w ornamentach na serbskich jutrownych jejkach,

wšelake
motiwy
za jedyń
předmjet

skimi motivami

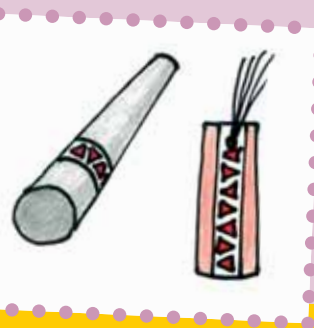
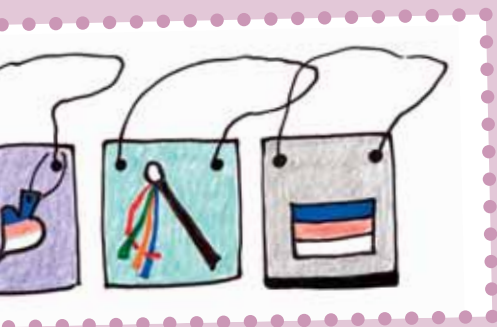
- w serbskej narodnej drasće (na př. na bantach a rubiškach, serbskich płatowych mustrach – hlej módročišč abo wosebite płaty),
 - w serbskich symbolach a barbach (na př. lipowe łopješko, barby: módre, čerwjene, běłe),
 - w serbskich natožkach (na př. ptači kwas, jutry, mejka, janske jěchanje, kwas, džěćetko),
 - w serbskich bajkach a powěsćach (na př. Krabat, lutki, zmi).
- Hižo při wuzwolenju paslenskeho před-

mjeta móžemy na serbske elementy džywać. Tak hodža so na přikład braškowy kij, chorhojčka, džěćetkowy prut, lutkowy, Pumpotowy abo Krabatowy kłobuk spaslič. Lóšo pak je, serbske motiwy na předmjety přenjesć – na přikład na (zbožopřejne) karty, tyzy, měški, toški, čitanske znamješka, listowu papjeru a wobalki, knižne wobalki, zawalensku papjeru, sekle, zawkowe poćehnjenja atd.

Njeličomne mnóstwo paslenskich móžnosćow so nam na tutym polu skića. Wobkedžbować pak mamy při tym starobu a wušiknosć našeho džěšća kaž tež k dispoziciji stejacy paslenski material. Nimo papjery, papjerca, płata abo pjelsća móžemy tež „wotpadki“ wužiwać, kaž na přikład papjerc zapakowanskeho materiala, nutřkowne róle aluminiwojeje folije abo toaletneje papjery, zbytki płatu a wjele druhich wěcow. Štožkuli chcemy tež paslič, molować, čišćeć, lěpic abo sukać – wšitko je móžne.

Hdyž našemu džěšću při paslenju husto po boku stejimy a je při zwoprawdženju svojich idejow podpěrujemy, změje tute zawěšće wjele wjesela nad kreatiwnej zaběru. A tuž móžemy sej wěsći być, zo dóstanjemy bórze překwapjenku – a to snadž se serbskim motiwom –, spaslenu wot swojeho džěšća.

Helena Palmanowa

*jedyn
motiw
za wšelake
předmjety*

Dwurěčne kubłanje zwonka swójbny

W najwšelakorišich kónčinach Hornjeje a srjedźneje Łužicy mamy džěćace dnjowe přebywanišća, w kotrychž so džěći wot małosće serbsce kubłaja. Zo byšće sej móhli přehlad stworić, w kotrej pěstowarni so serbsčina w kotrej formje posrědkuje, smy Wam na stronje 20 zestajeli kartu. Wotpowědnje k tomu namakaće na stronje 21 přehlad zakładnych šulow, w kotrychž so serbsce wučí. Informować chcemy Was džensa pak tež wo džěle Serbskeho swójbneho srjedźišća LIPA z. t., kiž poskičuje hladanje džěći a zaběry za nje w serbskej rěči.

Nimo zdžěłowanja dorosćenych a džěła ze seniorami wěnuje so serbske swójbne a kubłanske srjedźišćo LIPA z. t. přede-wšěm kubłanju a zdžěłowanju swójbow. Trójce wob tydžeň přewjedžemy hrajne koła za džěći w starobje jednoho do třoch lět. Tež tydženski maćerno-džěćacy kruh namaka pola staršich dobry wot-hłós. W tutym kruhu poskićujemy maće-rjam a nanam móžnosć, zhromadnje ze swojimi džěćimi starobje wotpowědowa-ce spěwčki, basnje a rymowanki nawuk-nyć. Wobhladujemy to jako njeaparujomnu pomoc při nawuknjenju rěče. Z tym, zo hrónčka z gestiku přewodžamy, wolóža-my džěćom słowa rozumić a sej spomjat-kować. Mjeńše džěći maja na tym wose-bje wjele wjesela a chcedža hrónčka přeco zaso słyšeć, hrać a dožiwić. Přez stajne wospjetowanje hrónčkow a z tym słowow a sadow spěchuje so awditiwny pomjatk džěći, kotryž je wažny za přiswojenje rěče. To přitřechi wosebje tež za džěći z němskorěčneho wobsweća, kiž maja pola nas móžnosć, so do serb-šćiny jako žiweje wobchadneje rěče zanurić a ju nałožować.

Na rěčne wuwice džěšća kładžemy mje-njucy wulku wažnosć. Konfrontujemy je we wšelakich situacijach z rěču, zo by rěč

słyšało abo same nałožowało. Tak džěła-my z džěćacyimi knižkami, ke kotrymž wjele powědamy a džěći k rěčenju wuwa-bjamy. Scyła spytamy wšitke wšedne situacije ke komunikaciji wužiwać – štož dožiwjamy, z rěču přewodžamy. Z tym nawuknje džěćo słowa a sady wotpowěd-nje situacijam nałožować. Wězo je nam tež wažne, zo sej džěći hrajkaja, dokoľž wuwijawa při tym wose-bje socialnu kompetencu. Hdyž so džěći rozmołwjeja, jich rěč kedžbliwje sčěhujemy a jim tež pomhamy, hdyž dale njewědža.

Carolin Jurkowa

WOTEWRJENSKÉ ČASY:

- póndželu, wutoru, štwórtk:** hrajne koło
wot 8.00 do 12.00 hodž.
- srjedu:** maćerno-džěćacy kruh
wot 8.00 do 12.00 hodž.
- pjatk:** po dojednanju
- zamółwitej:** Lucija Handrikowa
a Carolin Jurkowa
- adresa:** Radlubinowa č. 23,
01920 Ralbicy-Róžant,
tel.: (03 57 96) 88889
e-mail: sbz-lipa@web.de

Powědaj
k wobrazkam
a wumoluj je!

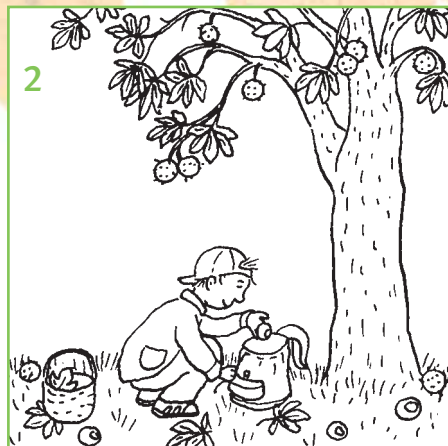
Witko pasli

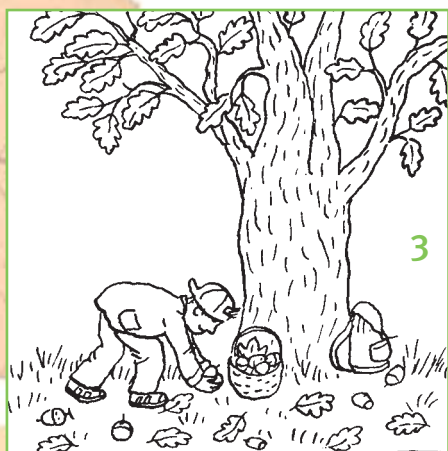
Na blidže leži material za paslenje. Powědaj, što widžiš!

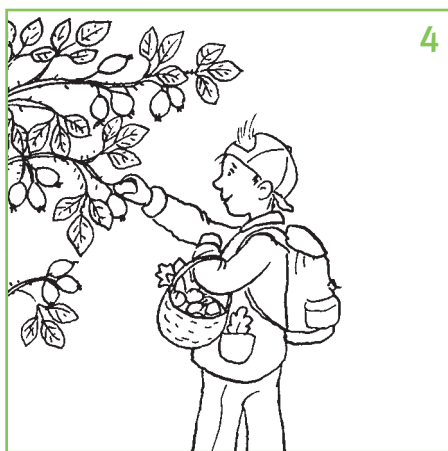
Witko so w lěsu wuchodźuje. Pod klonom widži krasne žotte a čerwjene topjena. Jemu so topjena jara lubja. Tohodla sej hnydom někotre wosebje rjane nazběra. Doma topjena suši a prasuje.

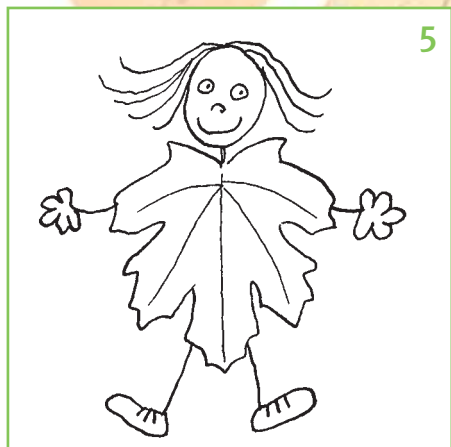
Pod starej kastaniju leža kasta-nijowe płody. Witko płody zezběra a do swojeho nachribjetnika styka. Při tym so kałnje! Někotre kastanije tča mjenujcy hišće w zelenej kapsli z kafačemi.

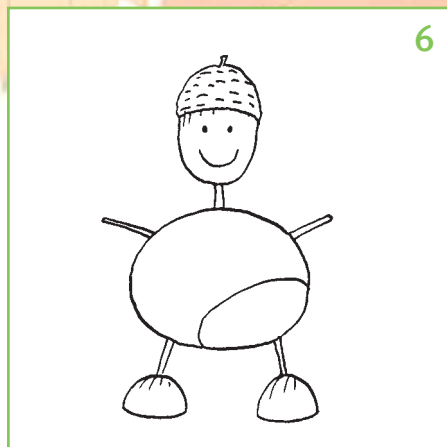
Pod dubami na kromje lěsa zběra Witko žoždže. Žoždže chce pola hajnika wotedać. Wone su dobra pica za lěsne zwěrjata. Někotre žoždže wozmjé Witko sobu domoj.

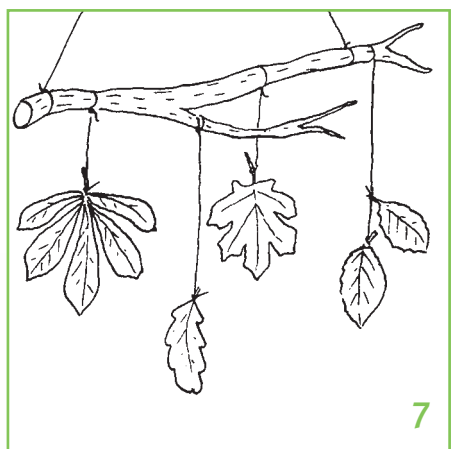
Při pučiku ščipa Witko šiplenki. Ze šiplenkow chce sej čaj nawarić. Někotre płody pak sej za paslenje nabok potoži.

Nětko leža wšitke płody a łopjena na blidže. Witko přemysluje, što z tutych wěckow sčini. Jako přenje pasli a moluje z wulkeho łopjena jawora žonu. Ow, ta pak je tołsta!

Z kastanijow a žoldžow nastanje mužik. To njeje docyta tak lochko! Džěrki do kastanije so čezko toča. A Witko dyrbi kedžbowač, zo su džěrki na prawym městnje. Jenož hdyž kiješki prawje do džěrkow tyknje, mužik kruće steji.

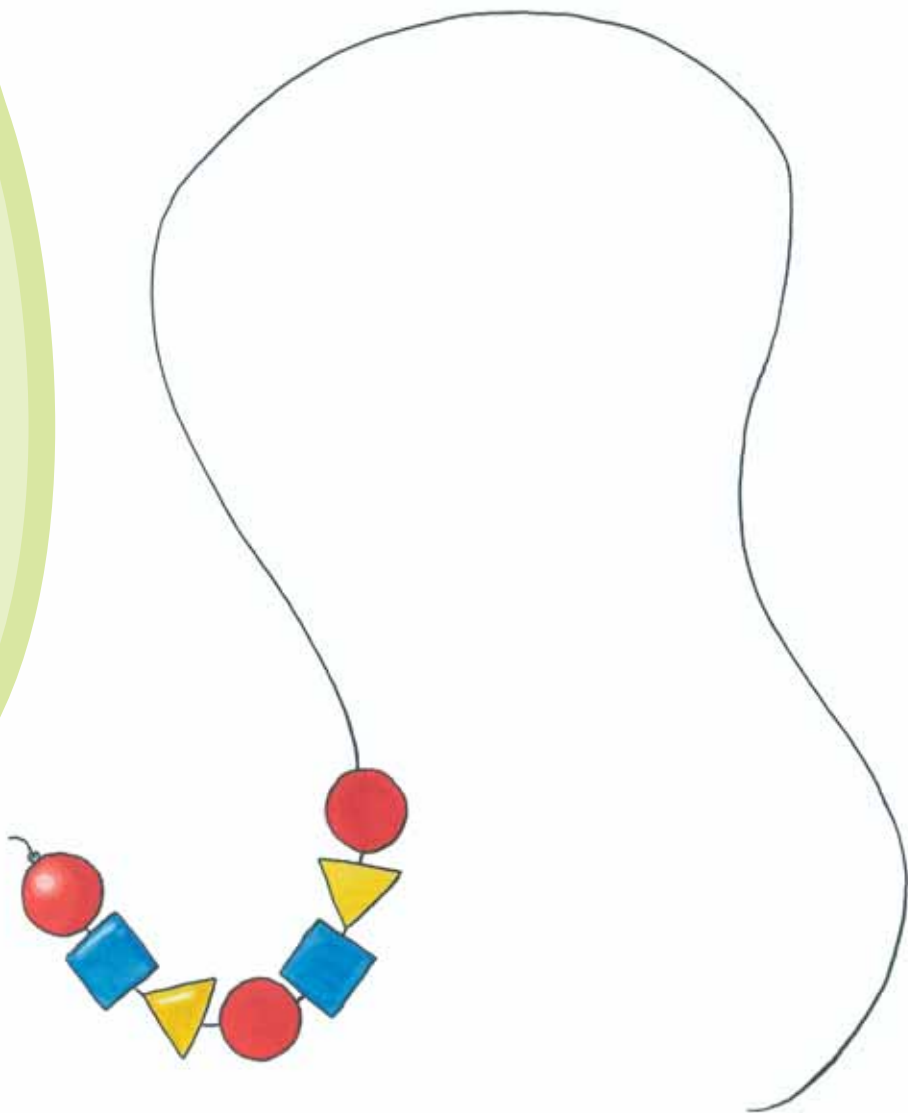

Witko přihotuje dar za wowku. Za nju natwari mobile z přirodneho materiala. Z čeho wobsteji jeho mobile?

Někotre łopjena wšelakich štomow ma Witko hišće wyše. Z tutych spasli sej łopjenowy memory. Hač jeho přečelka Julka wě, z kotrych štomow łopjena su?

Dopjelń rječazk!

Julka ma bórze narodniny. Witko tyka jej rječazk z parličkow. Pomhaj jemu, rječaz dopaslić! Kedžbuj na prawy slěd!

Štó ma najzajimawšu kreatiwnu ideju?

Cyłe lěto daruje nam přiroda zajimawy, pisany material k paslenju a pyšenju rumnosćow. Wosebje nětko nazymu namakamy wjele přirodneho paslenskeho materiala. Za nim ani dołho pytać njetrebamy. Myslu mjez druhim na pisane łopjena, suche hałuzu a rostliny, moch a wšelake płody kaž žołdze, kastanije abo bukwy. Z tuteho a wjele drugeho materiala móžemy sej na přikład wěncy plesć, wobrazy zestajeć abo sej samo figury za cyły zwěrjenc napaslić. Zawěsće sće podobne wěcy hižo zhotowili.

Štó z was napasli najrjeńši wudžětk z přirodneho materiala? Smy jara wćipni na Waše paslenki. Fotografujće swoje džěło a pósćelće foto na redakciju Lutkow:

Domowina z. t. – Rěčny centrum WITAJ
Póstowe naměsto 3
02625 Budyšin

Najlěpše a najkreatiwniše džěła mytujemy!

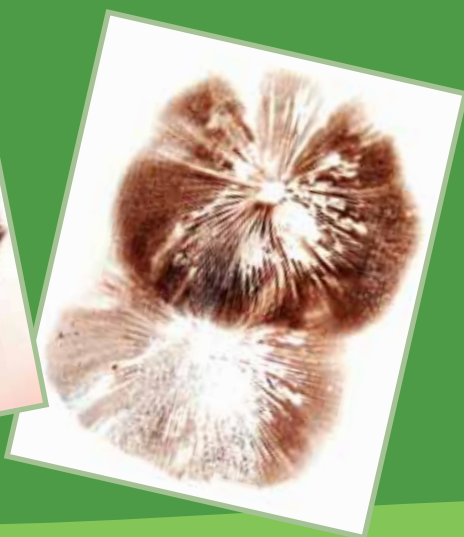
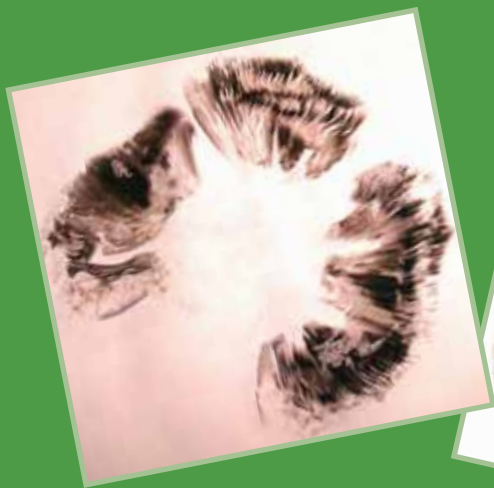
Njewšědn

Barby zemje

W prjedawšim času zhotowjachu so barby z přirodneho materiala. Tak na přikład tež ze zemje. Chceš to tež raz spytać?

Trjebaš: nopaški, staru papjeru (nowinu), křidu, wodu, běžaty lěpk, ješčowu šwihawku (Schneebesen)

Nahromadź wšelakobarbne družiny zemje (na př. pěskojtu, hlinjanu, pochowu) do nopaškow. Wusypaj zemju k sušenju na papjerje. Zwuběraj łopjena a kamuški. Hdyž je zemja sucha, přesaj ju přez křidu na druhe łopjeno papjery. Syj přesatu zemju do nopaška a přidaj něšto wody a lžičku běžateho lěpka. Změšej wšitko z ješčowej šwihawku. Ze serščowcom, špachtlu abo samo z porstami móžeš nětko ze zemskej barbu molować.

e wobrazy

Wotćišč hriba

Naša wowka je nazymu rady do hribow chodźila a hriby potom sušila. Zawěsće tež wy rady raz do hribow džeće, nic? Hriby pak njemůžeme jenož jěsć. Ně, z nimi můžeme tež paslić abo z nich zajimawe wobrazy tworić.

Trjebaš: hrib, nůž, běły papjerc, škličku, spray za włosy

Wzmi sej hrib a wotkraj skedźbnje nůžku, tak zo zwostanje jenož hłójčka. (Kedźbu: Nječín to bjez dohlada dorosćeneho!) Polož hłójčku hriba na papjerc. Łopješka abo lamely maja při tym na papjerje ležeć. Staj škličku na hrib. Wostaj wšitko přez nóc stejo.

Na druhi dzeń wzmi hrib z papjery. Widžiš wotćišč łopješkow abo lamelow. Chceš-li sej muster hriba wobchować, dyrbiš jón z włosowym sprayom poprysać. Tak konserwowany móžeš sej njewšědny muster samo na sčěnu powěsnyć.

Slědy w lěsu

Druhdy widźimy, zo su sej džěći domček na štomje abo stan z hałuzow a łopjenow natwarili. Na tute wašnje su tam swoje slědy zawostajili. Zo by swój slěd na přiikład na pućowanju po lěsu zawostajil, njetrjebaš pak přeco něšto natwarić. Ně, zawostaj tola raz swoju podobiznu na zemi!

Trjebaš: přečela (abo přečelow), suche městno, kamuški, kiješki

Lehń so z wupřestrětymaj nohomaj a rukomaj na zemju. Poproš přečela, twój wobrys čěta z kamuškami a kiješkami markěrować. Hdyž leža kamjenje dokoławokoło twojeho čěta, stań cyle skedźbnje. Njewobškodź při tym wobrys. Pohladaj na podobiznu – to je twoja!

Moluj z porstami!

Džesać małych porścikow
pućuje do nopaškow.

Dołhi srjedźak pohlada
do přnjeho nopaška.
Cyle módry wulěze,
jasne njebjo moluje.

Žołty je naš pjeršćenjak.
Sydnje so na njebjo znak!
Dołhe pruhi načehnje,
rjane stónčko nastanje.

Pokazowak nablaku
w zelenym je nopašku.
Na łopjenu deleka
młódna trawa nastawa.

Małušk tamle skakoce,
w čerwjenej je sukničce.
Dypk po dypku na trawje
kwětka mała narosće.

Mučne su nětk porściki,
wšak su wjele džěťali.
Wobraz rjany leži tu.
Porściki, skok pod wodu!

S. W.

Porściki na wobrazu maja
skoro wšitke hinašu barbu,
kaž w basni wopisujemy.
Jenož jedyn tekstej wotpo-
wěduje. Kotry porścik to je?

čerwjeny małušk

KREATIVITÄT

Schöpferkraft bei Kindern

Für alle Eltern ist es selbstverständlich, dass sie ihr Kind beim Laufenlernen unterstützen. Sie reichen ihm die Hand, machen ihm Mut oder trösten es, wenn es hingefallen ist. Aus den ersten Schritten wird ein Weg; nach dem Laufen wird das Hüpfen probiert usw. Sie wissen sicher noch, wie stolz Ihr Kind war – und natürlich auch Sie, als dieser Entwicklungsschritt geschafft war. Dank der angeborenen kindlichen Neugier und durch den Nachahmungstrieb wird das Erlernte immer komplexer. Um die Entwicklung von Sprache, Motorik, sozialer Kompetenz und der Emotionen

idealtypisch bis zum Schulanfang hervorzukitzeln, benötigen Kinder die Unterstützung von ihren Eltern oder Erziehern. Anregungen für alle Sinne – den visuellen (= Sehen), akustischen (= Hören), kinästhetischen (= Fühlen, Bewegungssinn), olfaktorischen (= Riechen), gustatorischen (= Schmecken) – helfen, die allgemeine Entwicklung und zugleich die Entwicklung spezieller Fähigkeiten, wie z. B. der Sprache, zu optimieren. Die sogenannte Neuroplastizität des Gehirns bringt alle Voraussetzungen mit, die dargebotenen Reize zu integrieren. Wie eine unerschlossene Landschaft

wartet das Gehirn mit einem Wegenetz auf, das verschiedene Gebiete miteinander verbindet und somit neue Erkenntnismöglichkeiten eröffnet. Je öfter diese neuen Wege benutzt (gebahnt) werden, umso sicherer werden sie begangen, umso mehr Spaß macht es, sie zu beschreiten, und umso größer wird die Lust zum Experimentieren.

Kreative Angebote, abgestimmt auf die Entwicklungsstufen der Kinder, fördern die Ausbildung von Schlüsselkompetenzen zur Bewältigung der Herausforderungen des Lebens.

In einem Kind die Schöpferkraft zu wecken, führt bei ihm zu mehr Zufriedenheit mit sich selbst und somit zur Verbesserung seines Lebensgefühls.

Negativ betrachtet: Kinder, mit denen sich nicht beschäftigt wird, verarmen gefühlsmäßig, motorisch, in ihrer Leistungsfähigkeit und hinsichtlich ihrer Motivation. Bereits ein Kind im Säuglingsalter kann aufgrund dessen eine Depression entwickeln. Abgesehen davon, dass manche Entwicklungsschritte nur in bestimmten Zeitfenstern erfolgreich absolviert werden können, fehlen diesen Kindern das Selbstbewusstsein und der Optimismus, sich den Lebensaufgaben zu stellen.

Vor entwicklungspsychologischem Hintergrund beschreibt Barbara Zollinger, eine promovierte Sprachwissenschaftlerin und diplomierte Logopädin, in ihrem Buch „Kindersprachen“, wie Kindern geholfen werden kann, sich optimal zu entwickeln und spielerisch zu kleinen Persönlichkeiten zu werden.

Kochen und Füttern

Dieses Spiel impliziert die Auseinandersetzung mit dem Groß- und Starkwerden. Die Spielmaterialien erlauben dabei Problemlösestrategien zu erforschen, komplexe Handlungsabläufe zu planen, zu lernen und zu lehren. Die Kinder beschäftigen sich mit dem Füllen und Leeren von Gefäßen, was symbolisch das Verständnis für eigene Ausscheidungen und deren Kontrolle befördert. Damit erhält der Körper eine eigene Dimension: vorn – hinten, oben – unten, vorher – nachher usw.

Schneiden, kleben und binden

Die Schere als besonders interessantes Objekt, da vor ihrer „Gefährlichkeit“ immer gewarnt wird, hinterlässt bei Gebrauch ein endgültiges Ergebnis. „Ein Schnitt ist ein Schnitt, getrennt ist getrennt – außer man klebt oder bindet die Teile wieder zusammen.“ (B. Zollinger 1998) Das Schneiden, Kleben und Binden ist eng verbunden mit Loslösungs- und Individuationsprozessen. Um z. B. die Verbundenheit mit der Mutter zu erspüren, bevorzugen die Kinder Schnüre, Telefone mit Kabeln usw. Der selbst vollziehbare Wechsel zwischen Verbinden – Trennen – Verbinden verschafft dem Kind die Sicherheit, je nach Bedürftigkeit eigene Entscheidungen treffen zu können.

Häuser und Hütten bauen

Das Pendant zu den genannten Trennungsversuchen, die zugleich angst- und lustvoll erlebt werden, ist die Schaf-

fung eines Raumes (Höhle) im Sinne eines geschützten Platzes. Eine Tür gewährt Schutz und Intimität, ist Abgrenzung zwischen dem Ich und dem Du, zwischen dem Außen und dem Innen.

Zeichnen und Malen

Barbara Zollinger beschreibt, dass Schreibstifte „hoch besetzte“ Dinge sind, die schon allein deshalb das Interesse der Kinder wecken, da sie etwas mit Kommunikation und „irgendwie mit Macht“ (B. Zollinger, 1998) zu tun haben. Kinder fühlen sich groß und bedeutungsvoll, wenn sie den Knopf des Kugelschreibers drücken oder die Hülle eines Filzstiftes abziehen oder aufsetzen. Ein besonderer Höhepunkt tritt ein, wenn sie das Ergebnis der funktionalen Stiftbenutzung – ein Bild etwa – bewundern können. Zeichnungen von Personen helfen, das eigene Körperbild zu erfahren. Der Umgang mit Fingeralfarben, Matschen und Schmieren unterstützt Sinneserfahrungen auf ganzheitlicher Ebene.

Auto fahren

Neben Assoziationen von Mobilität, Unabhängigkeit, Kraft, Sicherheit und Bequemlichkeit kann ein Auto stellvertretend einen eigenen Raum symbolisieren, wie er beim Hausbauen zur Abgrenzung genutzt wird. Auto fahren, die Geräusche durch Brummen oder Bewegungen durch Schaukeln nachahmen – das erinnert ein Kind an seine Zeit im Bauch der Mutter. Das ist aller Wahrscheinlichkeit nach auch ein Grund dafür, warum sich Kinder im Auto so gut entspannen können.

Rituale und Sprache

Wichtig bei kreativen Angeboten sind auch Rituale, die Kindern beispielsweise verstehen helfen, dass sich Handlungen an einem oder verschiedenen Orten mit einer oder mehreren Bezugspersonen (mit Eltern, Erziehern, ...), welche sie in einer oder mehren Sprachen kommentieren, ereignen. So, wie das Kind bei allen Beschäftigungen lernt, seine Spielsachen und weitere Sachen vorzubereiten und nach dem Gebrauch wieder aufzuräumen, so selbstverständlich wird ihm auch die sorbischsprachige Begleitung des Erwachsenen. In ähnlichen Situationen immer wieder wiederholte Wendungen prägen sich die Kinder im Laufe der Zeit ein. Auf diese Weise wird die Zweisprachigkeit für Kinder ein normaler Zustand, ohne sie in der Entwicklung ihrer Muttersprache zu hindern.

*Dipl.-Med. Cornelia Stefan,
Fachärztin für Kinder- und
Jugendpsychiatrie/Psychotherapie*

Literaturhinweise:

CHR. KIESE-HIMMEL, Die Bedeutung der taktil-kinästhetischen Sinnesmodalität für die Sprachentwicklung. In: Forum Logopädie 2007, S.26–29.

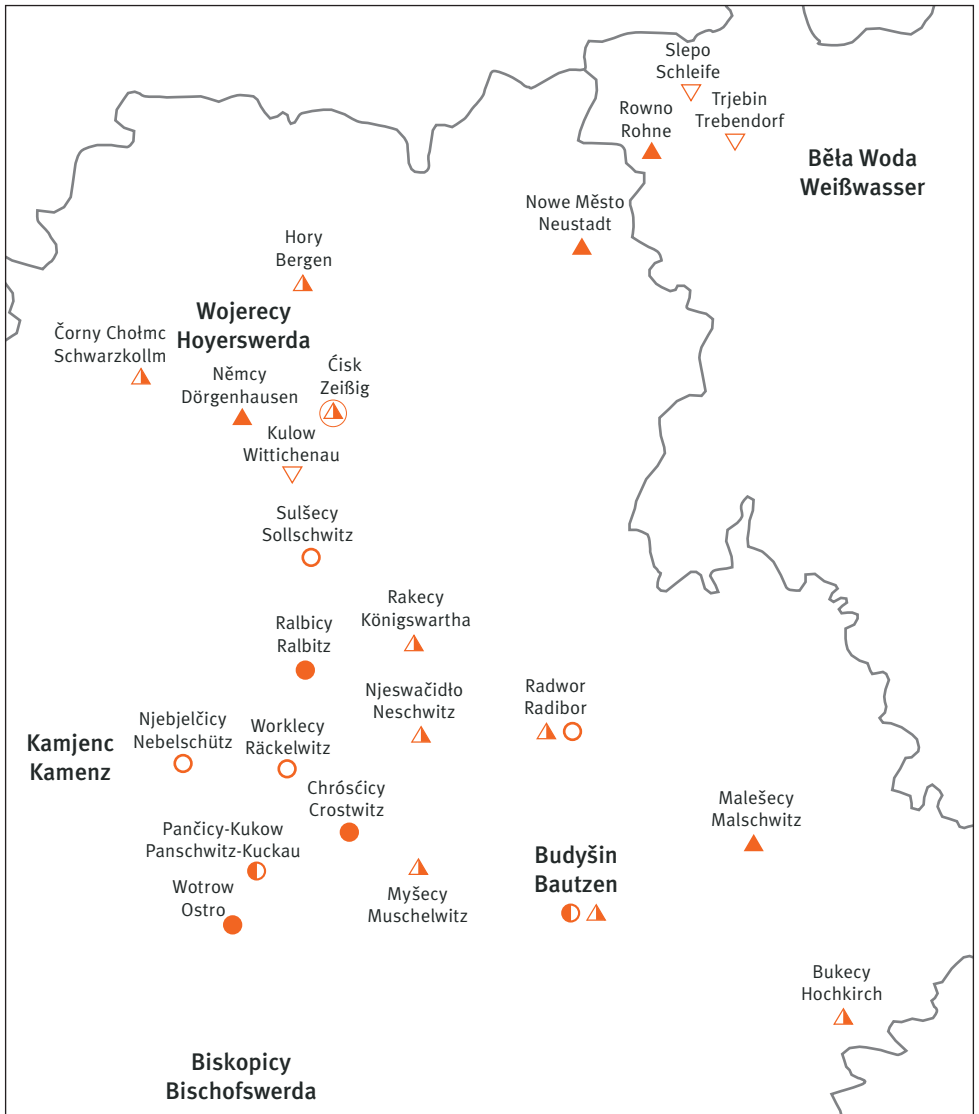
CHR. LATTERMANN; C. R. SHENKER, Bilingualität und kindliche Redeflussstörungen – Müssen wir wirklich auf eine Sprache verzichten? In: Forum Logopädie 2005, S. 6–11.

W. VON SUCHODOLETZ, Prävention von Entwicklungsstörungen. Göttingen u. a. 2007.

B. ZOLLINGER, Kinder im Vorschulalter. Bern u. a. 1998.

B. ZOLLINGER, Kindersprachen. Kinderspiele. Bern u. a. 2004.

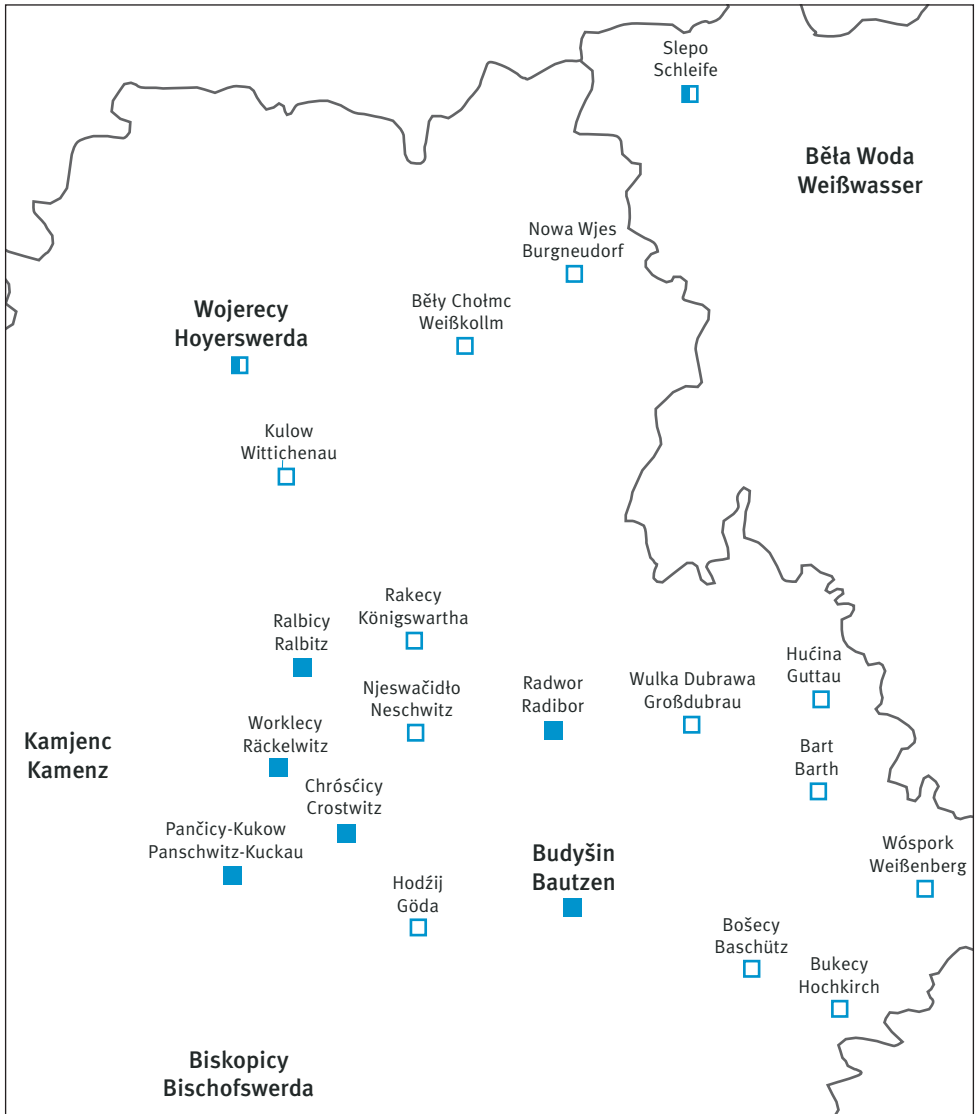
Kindertagesstätten mit obersorbischem Sprachangebot im Freistaat Sachsen 2008

Quelle: WITAJ-Sprachzentrum 2008

- sorbische Kindertagesstätte –ausschließlich WITAJ
- ◐ sorbische Kindertagesstätte – u. a. WITAJ
- sorbische Kindertagesstätte – ohne WITAJ
- ▲ WITAJ-Kindertagesstätte (ausschließlich WITAJ)
- ▲ Kindertagesstätte mit WITAJ-Gruppe(n)
- ◐▲ Kindertagesstätte mit WITAJ in Vorbereitung
- ▽ Kindertagesstätte mit sorbischer(-n) Gruppe(-n) (ohne WITAJ)

Grundschulen mit obersorbischem Sprachangebot im Freistaat Sachsen im Schuljahr 2007/2008

Quelle: WITAJ-Sprachzentrum 2008

- Sorbische Grundschule mit zweisprachigem sorbisch-deutschen Projekt „2plus“
- Grundschule mit zweisprachigem sorbisch-deutschen Projekt „2plus“
- Grundschule mit Sorbischunterricht

Mein kleines Wörterbuch – Mój słowničk

Wir basteln und malen – Paslimy a molujemy

Du brauchst ...	Trjebaš...
... eine Schere.	... nožicy.
... eine Bastelunterlage.	... paslensku podłohu.
... einen Becher und Lappen.	... nopašk a lapku.
... einen Bleistift.	... wołojnik.
... Buntpapier.	... pisanu papjeru.
... Buntstifte.	... barbjenčki.
... einen Farbkasten.	... barbowy kašćik.
... Faserstifte.	... fazeraki.
... Fingerfarben.	... porsčikowe barby.
... Leim.	... lěpk.
... Pappe.	... papjerc.
... Pinsel und Farben.	... serščowc a barby.
... eine Schablone.	... šablonu.
... eine Schürze.	... falu.
... Wachsstifte.	... wóskowe pisaki.
... Wolle.	... wołmu.
... einen Zeichenblock.	... rysowanski blok.

Hinweise zur Aussprache:

c	wie z in Ziege
č, ć	wie tsch in zwitschern
dź	wie dsch in Dschungel
ě	wie i in mir
ł, w	wie w in Englisch water
ń	wie jn
ó	u mit leichtem o-Nachschlag
s	stimmlos wie ss in Masse
š	wie sch
z	wie s in sagen
ż	wie g in Gelee
p, t, k	nicht scharf, ohne Hauch
tř	wie z im Zug

Male ein Bild!
Male das Bild aus!
Male nicht über den Rand!
Welche Farbe brauchst/möchtest du?
Ich brauche/möchte die ... Farbe.
... blaue ... braune ... gelbe ... graune ...
... grüne ... rote ... schwarze ... weiße ...
Zeichne ein Dreieck!
... ein Viereck!
... einen Kreis!
Nimm dir die Schere!
Schneide aus!
Soll ich dir helfen?
Klebe den Kreis auf das Blatt!
Räume (alles) auf!
Schaffe die Schnipsel
in den Papierkorb!

Namoluj wobraz!
Wumoluj wobraz!
Njemoluj přez kromu!
Kotru barbu trjebaš/chceš?
Trjebam/chcu ... barbu.
... módru ... brunu ... žołtu ... šěru ...
... zelenu ... čerwjenu ... čornu ... běłtu ...
Rysuj třiróžk!
... štyriróžk!
... kruh!
Wzmi sej nožicy!
Wutřihaj!
Dyrbju či pomhać?
Zlěp kruh na łopjeno!
Zrumuj (wšitko)!
Donjes wotpadki
do papjernika!

Přeprošenje na swójbny džeň do Dźiwadła na hrodže

Njedzelu, dnja, **12. oktobra 2008**, přepróšuje Rěčny centrum WITAJ džěči ze swojimi staršimi na lětuši druhi swójbny džeň do Dźiwadła na hrodže. Wot 15 hodž. móžeće sej při wólnej bjesadže kofej a při kusk zestodžeć dać. W 16 hodž. wotměje so premjera serbskorěčneje klan-kodźiwadłoweje hry „Dobre ranje“. Po tym maja džěči składnosć k paslenju a zabawje, mjeztym zo móža starši swoje prašenja k dwurěčnemu kubtanju ze zamołwitymi RCW rozrěčeć.

Kubłanska komisija z Ostrawy w Pančicach

Fachowcy šulskeje komisije z Ostrawy zeznajomichu so wot 17. do 19. junija 2008 z kubłanskim systemom w Němskej; tak tež ze serbskim. Mjez druhim wopytachu RCW, hdžež předstaji jim nawodnica pedagogiskeho wotrjada Annett Džědźikowa serbske wučbne materialije a didaktiski material za pěstowarnje. Na Serbskim gymnaziju da jim šulska wjednica Rejza Šěnowa nadrobny dohlad do metodow dwurěčneho serbsko-němskeho kubtanja a do organizacije cyłdnjowskich poskitkow. Nimo toho steješe wopyt w pěstowarni z WITAJ-poskitkom na programje čěskich hosći. Wjednica CSB-pěstowarnje w Pančicach Petra Bačcyna rozkładowaše jim předšulske kubtanje džěči w dwurěčnych pěstowarnjach a we WITAJ-skupinach. Wjele praše-

njow mějachu Čěša ke kubtanju w horće, na kotrež Marja Hajchlowa, wjelelětna kubłarka horta, wobšěrnje wotmołwi. Marta Szüsová, wjednica šulskeho hamta Ostrawy, kotryž wobhospodari tež pěstowarnje, mjenješe: „Smy dóstali šěroki dohlad do vašeho kubłanskeho systema a dobre nastorki a praktiske přiklady za naše džěto. Za mnje bě jara zajimawe, kak wusko tu pěstowarnja ze zakładnej šulu hromadže džěta.“

NEUERSCHENUNG

„Mój pisany předšulski zešiwk“ – Mein buntes Vorschulbuch, so heißt ein neues sorbisches Material für Vorschulkinder, das auf Wunsch zweisprachiger Eltern und Erzieher im WITAJ-Sprachzentrum entwickelt wurde. Bereits in den ersten Lebensjahren werden bei Kindern grundlegende Voraussetzungen für das erfolgreiche Lernen gelegt. Neugierig und voller Tatendrang beobachten und erforschen sie ihre Umwelt, probieren und experimentieren. Dabei können Sie ihre Kinder unterstützen, indem Sie ihnen Material, Raum und Zeit zur Verfügung stellen. Das vorliegende Buch soll Ihre Kinder auf diesem Weg begleiten. Es beinhaltet 32 farbenfroh illustrierte Übungen, u. a. zur Feinmotorik, zur Mengenlehre und Logik, sowie Konzentrationsübungen. Jedem Arbeitsblatt ist eine kurze Inhaltsangabe in deutscher Sprache beigelegt (siehe auch Rückseite).

Mój pisany předšulski zešiwk

zestajerka: Michaela Hrjehorjowa

ilustracije: Martina Gollnick

wudawaćel: Domowina, Rěčny centrum WITAJ

1. nakład 2008

brošura z 32 dźěłowymi łopjenami

wjacebarbne

skaz. č. P-0/110/07-1

1,50 € (škitna plaćizna)

skazanki/Bestellungen:

Rěčny centrum WITAJ

telefon: 03591/550400

e-mail: witaj-bautzen@sorben.com

WITAJ